

УДК 378.016

Н. В. Мордовцева

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ВНЗ**

Динаміка розвитку суспільства вимагає змін у змісті професійної освіти, у тому числі і педагогічної. Сучасному педагогові важливо бути готовим до ухвалення нестандартних рішень, активної участі в інноваційних процесах, щоб формувати творчі здібності студентів і розвиватися самому. Творчість невід'ємна від дослідження. Тому важливо вже в період навчання в університеті формувати у майбутнього фахівця дослідницьку компетентність – готовність і здатність до дослідницької діяльності.

Як наголошується в сучасній педагогічній літературі, «нова людина» повинна швидко вирішувати якісно складні завдання, уміти бачити і вирішувати проблему, пропонуючи творчі варіанти. Ці й інші завдання може вирішити людина, яка володіє дослідницькою компетентністю.

Аналіз психолого-педагогічних робіт дозволяє зробити висновок, що інтерес до дослідницької діяльності як предмета вивчення зростає. Зокрема, автори розкривають шляхи інтеграції діяльнісного і компетентнісного підходів (І. Зимня, В. Краєвський, А. Хуторський, І. Чечель), розглядають умови формування дослідницької компетентності (Л. Голуб, В. Загвязінський, В. Лазарев, Н. Шестак), з'ясовують роль дослідницької компетентності в професійній підготовці педагога (О. Лукашевич, С. Маркова, З. Обліцова).

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні поглядів сучасних учених на визначення місця дослідницької компетентності в процесі здобуття студентами майбутньої професії.

Для розуміння суті дослідницької компетентності звернемося до визначення дослідницької діяльності загалом, модель якої розроблена О. Леонтьєвим. У ній діяльність розуміється як система взаємозв'язаних компонентів: потреби – мотиви – цілі; дії – операції – умови. Загальна модель конкретизована стосовно дослідницької діяльності. Зазначимо, що в основі дослідницької діяльності лежить найважливіша потреба в нових знаннях і результатах цієї діяльності. Ця потреба – невід'ємна складова особистості (С. Рубінштейн).

Дослідницька діяльність – культурний механізм розвитку науки (М. Каган). Вона формує емоційно-ціннісне відношення до світу, власної діяльності, виховує потреби і мотиви (В. Загвязінський, З. Обліцова, А. Пентін). Ми виходимо з положень (М. Каган, Н. Сторер, Н. Шестак), що наука як компонент культури має свої ціннісні принципи і норми:

істинність, новизну, відтворюваність, універсалізм, спільність, свободу критики.

Загальноприйнято диференціювати дослідницьку діяльність на науково-дослідну, що характеризується об'єктивною новизною, і навчально-дослідницьку, новизна якої суб'єктивна (А. Леонтович). З метою розвитку діяльнісного підходу, сучасні дослідники (І. Зимня, В. Краєвський, А. Хуторський) звертаються до його інтеграції з компетентністним підходом. Це обумовлено тим, що компетентністний підхід більшою мірою направлений на конструювання надпредметного змісту, формування діяльності, у тому числі дослідницької; і в меншій – на засвоєння знань з предмета. Суть цієї інтеграції, згідно концепції А. Леонтьєва: індивідуальна практика – компетентність.

При всій значущості й актуальності цього питання, на сьогодні існують різні підходи до визначення суті дослідницької компетентності. Більшість дослідників розглядають дослідницьку компетентність як результат грамотно спланованої дослідницької діяльності (написання дослідницької роботи, постановка й аналіз результатів експерименту тощо).

С. Осипова звертає увагу на перетворювальний характер дослідницької компетентності і представляє її як інтегральну особистісну якість, що виражається в готовності і здатності самостійно засвоювати й отримувати нові знання в результаті перенесення смислового контексту діяльності від функціонального до перетворювального, базуючись на наявних знаннях, уміннях, навичках і засобах діяльності [3]. Авторка виділяє три основні елементи дослідницької компетентності, що виражаються в наступних здібностях:

- виділення мети діяльності;
- визначення предмета, засобів діяльності, реалізація поставлених дій;
- рефлексія, аналіз результатів діяльності (співвіднесення досягнутих результатів з поставленою метою) [там само].

І. Зимня класифікує дослідницьку компетентність як «компетентність, що відноситься до діяльності людини». Дослідницька компетентність за А. Хуторським розглядається як складова частина пізнавальної компетентності, яка включає «елементи методологічної, надпредметної, логічної діяльності, способи організації цілепокладання, планування, аналізу, рефлексії». Вона також служить компонентом компетентності особистого самовдосконалення, спрямованої на освоєння способів інтелектуального і духовного саморозвитку [5]. У класифікації ключових компетентностей А. Бараннікова дослідницькій компетентності відводиться самостійна роль поряд з навчальною та комунікативною.

Важливими для нашої розвідки є погляди В. Краєвського та А. Хуторського про структуру компетенцій. Автори запропонували розглядати кожну компетентність, в тому числі дослідницьку, як єдність

трьох складових: когнітивної, або змістової, технологічної, або процесуальної, й особистісної. Згідно авторів, під дослідницькою компетентністю слід розуміти знання як результат пізнавальної діяльності людини в певній галузі науки, методи, методики дослідження, якими він повинен опанувати, щоб здійснювати дослідницьку діяльність, а також мотивацію і позицію дослідника, його ціннісні орієнтації.

Оскільки компетентності орієнтують на формування здатності здійснювати діяльність, у компетентнісному підході використовуються поняття «готовності» і «здатності» до певної діяльності. Згідно Н. Боритко, компетентність, як єдність готовності і здатності характеризує не тільки діяльність, а й саму людину, як суб'єкта в його самостійній ініціативній взаємодії зі світом. Завдяки цій властивості компетентність інтегрує професійні та особистісні якості, направляє їх на оволодіння знаннями і цілеспрямоване застосування в прогнозуванні, плануванні та реалізації діяльності, активізує в розвитку власних здібностей. З цих позицій дослідницьку компетентність можна розуміти як готовність і здатність до дослідницької діяльності.

Як зазначає у своїй роботі Є. Феськова, дослідницька компетентність являє собою усвідомлену готовність своїми силами просуватися в засвоєнні і побудові системи нових знань, переживаючи акти розуміння, смислотворчості і саморозвитку [4]. Учена виділяє три основні компоненти дослідницької компетентності: мотиваційно-особистісний, інтелектуально-творчий, когнітивний і діяльнісно-операційний. *Мотиваційно-особистісний* компонент характеризується мотивацією та пізнавальною активністю; здатністю до подолання когнітивних труднощів; самостійністю у процесі пізнання, прийняття рішень та їх оцінки; емоційним ставленням до навчання, дослідницькою діяльністю. *Інтелектуально-творчий* компонент спрямований на розвиток пізнавальних процесів і навчальних навичок (загальний рівень і динаміка розвитку); рівень інтелекту; експериментальне мислення; рефлексивні здібності; загальний рівень креативності; прояв креативності в проблемній ситуації. *Креативний* компонент – знання сутності і технологій основних методів дослідження. *Діяльнісно-операційний* компонент характеризується баченням проблеми; постановкою питань; висуненням гіпотези; оволодінням навичками проведення експериментів; умінням структурувати матеріал тощо [4].

Таким чином відзначимо, що дослідницька компетентність має формуватися у будь-якої людини, як одна з невід'ємних складових у ході навчально-пізнавальної діяльності. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в розробці моделі дослідницької компетентності в умовах оновленого змісту навчання у вишах України.

Список використаної літератури

1. Бершадский М. Е. Дидактические и психологические основания образовательной технологии / М. Е. Бершадский, В. В. Гузеев. – М. :

Центр «Педагогический поиск», 2003. – 256 с. 2. **Гузеев В. В.** Методы и организационные формы обучения. / В. В. Гузеев. – М. : Народ. образование, 2001. – 127 с. 3. **Осипова С. И.** Развитие исследовательской компетентности одаренных детей. – ГОУ ВПО «Государственный университет цветных металлов и золота» / С. И. Осипов // Электронный ресурс / Режим доступа : www.fkgpu.ru/conf/17.doc. 4. **Феськова Е. В.** Составляющие элементы исследовательской компетентности. / Е. В. Феськова // Электронный ресурс / Режим доступа : http://gdt.k26.ru/gnpk/index.php?option=com_content. 5. **Хуторской А. В.** Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / Доклады 4-й Всероссийской дистанционной августовской педагогической конференции "Обновление российской школы" (26 августа – 10 сентября 2002 г.). / А. В. Хуторский // Электронный ресурс / Режим доступа : <http://www.eidos.ru/conf/>.

Мордовцева Н. В. Теоретичні аспекти формування дослідницької компетентності студентів ВНЗ

У статті подаються погляди сучасних учених на визначення місця дослідницької компетентності в процесі здобуття студентами майбутньої професії. Для розуміння суті дослідницької компетентності було визначено сутність поняття дослідницької діяльності як невід'ємної складової навчально-пізнавальної активності студента. З цих позицій дослідницьку компетентність можна розуміти як готовність і здатність до дослідницької діяльності. Також звернено увагу на характеристику основних компонентів дослідницької компетентності, а саме: мотиваційно-особистісний, інтелектуально-творчий, когнітивний і діяльнісно-операційний.

Ключові слова: дослідницька компетентність, дослідницька діяльність, пізнавальна діяльність.

Мордовцева Н. В. Теоретические аспекты формирования исследовательской компетентности студентов вузов

В статье подаются взгляды современных ученых на определение исследовательской компетентности в процессе получения студентами будущей профессии. Для понимания сути исследовательской компетентности была определена суть понятия исследовательской деятельности как неотъемлемой составляющей учебно-познавательной активности студента. С этих позиций исследовательскую компетентность можно понимать как готовность и способность к исследовательской деятельности. Также обращено внимание на характеристику основных компонентов исследовательской компетентности, а именно: мотивационно-личностный, интеллектуально-творческий, когнитивный и деятельностно-операционный.

Ключевые слова: исследовательская компетентность, исследовательская деятельность, познавательная деятельность.

Mordovtseva N. V. Theoretical Aspects of Formation of Research Competence of Students of Higher Education Institutions

The paper serves the views of modern scientists to identify research competence in the process of getting students future career. Most researchers consider research competence as a result of well-planned research activities (writing research, formulation and analysis of the experimental results, etc.). To understand the nature of research competence has been defined the essence of the concept of research as an integral part of learning and cognitive activity of the student. From this perspective, research competence can be understood as the willingness and ability to research. According to these ideas, in research competence should be understood as the result of knowledge of human cognitive activity in a particular area of science, methods, research methodology, which he must master to perform research activities, as well as the motivation and the position of the researcher and its value orientation. Three main elements of research competence, expressed in the following abilities: allocation purpose of the definition of the object of activity, realization of the action, reflection, analysis of performance (correlation of achieved results with the intended purpose). Also drawn attention to the description of the major components of research competence, namely, motivational and personal, intellectual and creative, cognitive and action-operational.

Key words: research expertise, research, cognitive activity.

Стаття надійшла до редакції 23.03.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Горошкіна О. М.

УДК 378.016

М. М. Починкова

**ДЕФІНІЦІЯ ПОНЯТТЯ «САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ»
У СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЦІ ВИЩОЇ ШКОЛИ**

За останнє десятиліття значно збільшилась кількість праць, присвячених самостійній роботі студентів (далі – СРС) вищого навчального закладу. Це пов'язано з уведенням в систему навчання ВНЗ кредитно-модульної системи.

Проблема СРС завжди перебувала у полі зору учених ще за часів А. Дістервега. Їй присвячено роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних учених (Т. Агапова, А. Алексюк, А. Аюрзанайн, К. Бабенко, М. Бондаренко, В. Вергасов, І. Гавриш, Є. Голант, М. Данилов, В.Євдокимов, Б. Єсипов, Н. Звягіна, В. Козаков, В. Луценко, В. Ляудіс,